

**КРИЛАТІ ВИСЛОВИ, НЕОЛОГІЗМИ,
ЩО ВИНИКЛИ АБО НАБУЛИ НОВОГО ЗНАЧЕННЯ
ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ
(ІЗ ДОСВІДУ ВЧИТЕЛЯ)**

Оксана Стаховська,
*вчителька української мови та літератури
Київської гімназії східних мов №1*

Російсько-українська війна впливає на наше щоденне життя – на емоційний стан, на поведінку, на лексику. Ще у 2014 році в ужиток українців почали входити нові слова – як відгук на реальні події російського вторгнення в Україну. Під час повномасштабної війни наша мова почала змінюватися ще швидше, стаючи зброєю, захистом і символом нескореності.

Тарас Кремінь, уповноважений із захисту державної мови, зазначає, що воєнні неологізми свідчать як про багатство української мови, так і про інтелектуальну дотепність нашого народу, вміння тримати стрій, настрої, дух і волю. А ще – про здатність гостро бачити деталі, вправно оцінювати ситуації, характеризувати вчинки людей. Водночас мовні реакції на нові воєнні обставини є дуже ціннісним етапом подальшого розвитку української мови і країни загалом [5]. Упродовж останніх дев'яти років Україна стикається з численними викликами й загрозами, пов'язаними з росією. За повномасштабної війни виникли й з'являються нові слова й вислови, що позначають як російську агресію проти України, так і боротьбу українського народу за свою незалежність, право на існування, право на європейський шлях співіснування й розвитку.

Мета статті: дослідити виникнення в українській мові неологізмів і крилатих висловів під час воєнної агресії росії проти України, проаналізувати новинні тексти соціальних медіа, ідентифікувати неологізми і крилаті вислови, а також вивчити їхсемантику й поширення.

Варто зазначити, що виникнення неологізмів і крилатих висловів під час війни обумовлене кількома чинниками. Передусім це потреба в нових словах і висловах для опису воєнних реалій, спричинених російськими окупантами. По-друге, це мовна реакція на

події та емоції, пов'язані з війною, з соціальними зрушеннями у українському суспільстві й у світі. Народження неологізмів і крилатих висловів – це спроба виразити складні почуття, породжені війною.

Неологізми, що виникають під час війни, можуть мати різні форми – від нових слів і фраз до переносних значень уже існуючих слів, як-от: «кіборги» – українські військові, які безстрашно захищали Донецький аеропорт; «азовці» – українські військові, хто героїчно тримає оборону Маріуполя та «Азовсталі»; «мультик», «цифра», «пиксель», «термуха» – сучасний військовий одяг [2]; «затридні» – нереальні до здійснення плани [2]; «рашизм» – походить від поєднання англійського слова *russia* («раша») зі словом «фашизм» і віддзеркалює ідеологію путінської росії й небачені звірства, що принесла на нашу землю армія загарбників [3]; «орки» – первісно – фантастичні істоти, злі варвари зі звіриними рисами. Запозичене з книги Джона Толкієна «Володар перснів»; «русня», «ванька», «свинособака», «пушкініст», «путлер», «путлерюгенд», «няш-мяш», «консерва» [2], «чмоня» – окупанти [1]; «бандеромобілі» – бойові автомобілі ЗСУ [2]; «віднептунити» – про сучасні протикорабельні ракети, якими відправлено на дно крейсер «москва»; «чорнобаїти» – постійно робити те саме, не отримуючи іншого результату, та дуже страждати через це [3]; «забайрактарити» – спалити ворожу техніку з використанням відомих літальних апаратів [2]; «аналоговнет» – фраза, якою російські пропагандисти вихваляли воєнну промисловість рф, а українські військові характеризують російську застарілу чи саморобну техніку [1]. У побуті українців – синонім слова «недолугий»; «диванні війська» – домашні експерти з усіх на світі питань [5]; «наволонтерити» – знайти, дістати щось потрібне навіть із-під землі; «макронити» – робити дуже стурбований вигляд щодо певної ситуації, усім це показувати, але нічого не робити по суті; «арестовлення» – заспокійливе повідомлення. Щодо крилатих висловів, які виникли у цей період, варто назвати такі, як-от: «Доброго вечора, ми з України!» – фраза стала популярною завдяки однойменному музичному трекові електронного дуєту PROBASS & HARDI, реліз якого відбувся 2014 року [1]; «Все буде Україна!» – означає, що українці вірять у перемогу = «Наше майбутнє – у наших руках»; «Покладіть насіння собі в кишені, щоб хоч соняшники проросли» – уривок з бесіди мешканки Генічеська з російським

окупантом. Щоб від окупантів була хоч якась користь, вона порадила їм покласти насіння, щоб з тіл убитих пізніше проросли соняшники [1]; «Можете скористатися веслами» – екіпаж грузинського судна відмовився заправляти паливом російське судно [1]. Ця фраза стала один із символів міжнародного політичного й економічного тиску на росію як державу-агресора. «Мені потрібна зброя, а не евакуація» – слова Президента України Володимира Зеленського, сказані у відповідь на пропозицію сховатися від російського вторгнення за кордоном; «скажи “паляниця”» – в українських містах це стало своєрідним паролем, що дає можливість виявляти російські диверсійно-розвідувальні групи [1]; «Ти хотів землі цієї, тож тепер змішайся з нею» – фраза-застереження російським окупантам із пісні «Колискова для ворога» української співачки, авторки й учасниці війни на Сході України Анастасії Шевченко [1]. «На жаль, сьогодні путін не здох» – у телеграм-каналі «чи здох путін?» щодня о 15:00 сповіщають, чи не сталася ця довгоочікувана подія [1]; «Бандерівське смузі» – українізована версія саморобної запалювальної суміші «коктейль молотова» [1]; «Геть з України, москаль некрасивий!» – фраза з виступу 2004 року шоумена Андрія Данилка в образі балерини Белли Куценко набула нового звучання у 2022 році завдяки використанню в музичних треках [1]; «Боже, яке кончене» – 2020 року Ната Домінська виклала в тіток ролик зі своєю бабусею, яка коментувала танець хлопця за вікном. Згодом блогер Олексій Дурнев назвав так свій телеграм-канал, де висміює реакцію росіян на війну [1]. «Русня під Ізюмом – звучить як рецепт від Клопотенка» – блогер Петро Нек жартував у твіттері, що «русня під Ізюмом» звучить не тільки як оборона українського міста, а й рецепт відомого шеф-кухаря Євгена Клопотенка, який після цього таки створив його [1]; «Ласкаво просимо до пекла» – вислів став одним із символів шаленого опору українських захисників і кепського становища російських окупантів [1]; «Привид Києва» – збірний образ пілотів 40-ї бригади тактичної авіації [5]; «Ана утонула» – так у 2000 році путін відповів журналістам на питання, що сталося з російським підводним човном «Курск» (тоді загинуло 118 людей). Фраза актуалізувалася 2022 року, коли українські війська затопили їхній флагман «москва» [1]; «Бальзам Арестовича на душу» – «Заспокійливе швидкої дії» – так у соцмережах жартома називали радника голови Офісу Президента

Олексія Арестовича. Ці та інші неологізми і крилаті вислови можуть бути тимчасовими або стати стійкими залежно від їх уживання і прийняття громадянами України.

Неологізми, крилаті вислови, що виникають під час війни, відіграють важливу роль у зміні мовної культури. Вони можуть відобразити динаміку мови, а також відзеркалити соціальні й культурні зміни, які відбуваються в суспільстві під час війни. Крім того, вони можуть вплинути на спосіб сприйняття подій і настроїв серед населення.

Варто також звернути увагу на те, що, крім виникнення нових слів і висловів, породжених війною росії проти України (2014–2023), спостерігаються негативні явища у мовленні, зокрема, – збільшення вживання вульгаризмів і ненормативної лексики. І це є способом вираження українцями своїх емоцій, почуттів, негативного ставлення до війни і агресора. Українське суспільство відчуває велике обурення і засуджує російську агресію. Використання ненормативної лексики може слугувати також спробою висловити незгоду та гнів на адресу ворога.

Медіа і соціальні мережі поширюють контент, який містить вульгарні вислови, що може впливати на мовний стиль користувачів та позиціонувати ненормативну лексику як соціально прийнятну. Так, деякі вислови із застосуванням ненормативної лексики стали крилатими, як, наприклад, легендарна фраза-символ про стійкість і силу українського спротиву у війні проти рашистських нелюдей [1]. Або відповідь військовослужбовця Романа Грибова з острова Зміїний, яку під час російського вторгнення отримав російський військовий корабель на пропозицію українським захисникам скласти зброю і здатись. Це і приспівка про президента росії, яку вигадали й уперше виконали вболівальники футбольного клубу «Металіст» у Харкові 30 березня 2014 року на спільному марші з фанатами «Шахтаря» [1]. Це слова, якими військовий, волонтер і очільник фонду «Повернись живим» Тарас Чмут у подкасті «Право на поплаву» про поточну ситуацію на фронті традиційно і компетентно підсумовує долю російських окупантів [1]. Журналіст і блогер Тарас Білка також своєрідно завершує кожне відео на своєму ютуб-каналі, де аналізує психоемоційний стан українців ще з перших днів повномасштабної війни [1].

Збільшення вживань вульгаризмів і ненормативної лексики в мовленні українців під час воєнних дій і війни (2014–2023) є наслідком стресу, емоційного навантаження та негативного ставлення до країни-агресора. Це явище може мати негативний вплив на мовну культуру, і його розуміння важливе для подальшого вивчення впливу війни на українське суспільство й на мову. Також це явище може впливати на психоемоційний стан дітей в Україні.

Застосування у мовленні воєнних неологізмів і ненормативної лексики під час війни проти України може бути розглянуто та пояснено учням у закладах загальної середньої освіти на уроках української мови і під час годин спілкування через низку важливих педагогічних та мовних аспектів, зокрема учням потрібно пояснити, що в умовах війни мова може змінюватися, оскільки реальність і суспільство переживають серйозні й непередбачувані зміни. Це створює потребу у нових словах і висловах для характеристики й опису нових реалій. Слід пояснювати учням, що мова є важливим засобом спілкування й вираження думок і почуттів. Війна змінює спосіб сприймання світу, і це не може не відобразитися у їхньому мовленні. Учителям слід надати учням можливість аналізувати воєнні неологізми й ненормативну лексику з лінгвістичного погляду. Вони можуть вивчити, які нові слова й вирази з'явилися під час війни і як вони впливають на мовну систему. Слід обговорити з учнями, як мова впливає на суспільство і його культуру. Вказати на те, що використання вульгаризмів і ненормативної лексики може вплинути на загальний рівень культури спілкування. Необхідно підкреслювати, що під час війни люди можуть висловлювати свої почуття, обурення і гнів через мову, тому воєнні неологізми й ненормативна лексика можуть слугувати способом вираження своєї позиції та емоцій.

Важливо, щоб учні толерантно ставилися до змін у мовленні, спричинених війною. Дітей слід навчати відрізняти мовлення у воєнний період від загальних норм мовлення. Загальний підхід до цієї теми на уроках української мови та в позаурочній роботі з учнями дасть їм можливість краще розуміти важливість мови в суспільстві та її реакцію на надзвичайні обставини, такі як війна.

Отже, виникнення неологізмів і крилатих висловів в українській мові під час війни росії проти України (2014–2023) є важливим явищем, яке варто зрозуміти й досліджувати. Ці нові слова

й вислови мають значний потенціал для вивчення мовної культури й динаміки української мови.

Використана література

1. Топ-фрази війни. URL:<https://ukrainer.net/krylati-frazy/>
2. Новітні сленгізми-неологізми – мовне віддзеркалення війни. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3490258-novitni-slengizmineologizmi-movne-viddzerkalenna-vijni.html>
3. 10 неологізмів, які породила війна росії проти України. URL: <https://osvitoria.media/experience/10-neologizmiv-yaki-porodyla-vijna-rosiyi-protu-ukrayiny/>
4. Чи матюкаються солов'ї нецензурна лексика в часи війни. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-viyna-matyuky-netsenzurna-leksyka-ruskiy-korabl/31887525.html>
5. Мовний фронт: Тарас Кремень про неологізми – мовне віддзеркалення війни. URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/5491-movnyi-front-taras-kremin-pro-neolohizmy-movne-viddzerkalennia-viiny>